

A kiátkozott

BESZÉLGETÉS A DÓM TÉRI ŐSBEMUTATÓ SZERZŐIVEL

A Szegedi Szabadtéri Játékok idei programjának legnagyobb érdeklődéssel várt előadása, a már-már legendává nőtt szerzőpáros, Szörényi Levente és Bródy János A kiátkozott című új darabjának ősbemutatója volt. A IV. Béla unokájáról, a 28 éves korában meggyilkolt IV. László királyról szóló zenés történelmi játék Szentmihályi Szabó Péter Édua és Kun László című regényéből írt dráma alapján készült. Az ősbemutató Iglódi István rendezésében a budapesti Nemzeti Színház társulatával koprodukcióban jött létre.

A bárom szerzővel a Dóm téri előadások idején beszélgettünk.

A drámaíró: SZENTMIHÁLYI SZABÓ PÉTER

– Tíz évvel az Édua és Kun László című regényének megjelenése után hogyan született meg A kiátkozott című dráma?

– Másfél évvel ezelőtt szólt Szörényi Levente, hogy nagyon tetszik neki a regényem és foglalkozik a témával, szeretne belőle rockoperát készíteni. Nem vettem egészen komolyan, mert nem éreztem a témában a dráma lehetőségét. Azért írtam meg regényben a történetet, mert izgatott ennek az uralkodónak a hányatott sorsa. Egyfajta történelmi igazságtételnek is szántam, hogy lélektanilag körüljárjam ezt az érdekes kér-

TÓTH SÁNDOR (KUN LÁSZLÓ) ÉS VARGA MIKLÓS (SZENT ISTVÁN)

dést. Levente jelentkezése után hosszú szünet következett, nem tudtam, hogy közben dolgozott a témán. Tavaly decemberben váratlanul szólt, hogy január közepéig meg kellene írnom a regény alapján a drámát. Az az érdekes helyzet alakult ki, hogy ő jobban ismerte a regényemet, mint én magam, hiszen már több mint tíz éve írtam. Sárdi Mihály dramaturggal elkészítették a jelenetsorrendet, azaz kijelölték azokat a csúcspontokat, ahová zene kívánkozik. Biztosan nem lettem volna kész a munkával a határidőre, ha nem jut eszembe, hogy blank-verse-ben, azaz drámai jambusban, Shakespeare versformájában írom meg. Ezt a formát ma már ugyan nem nagyon használják, de jónak találtam, mert rendkívül tömör, emelt beszédet tesz lehetővé. Számomra a forma adta az igazi kihívást, gyorsan haladtam, mert adta magát a téma is. Lényegesen egyszerűsíteni kellett a történetet, és a zenés műfaj kívánalmai szerint felerősítettük a magánéleti szálát.

– Tíz regényből álló ciklust tervezett, amelyben a magyar történelem egy-egy érdekes epizódját dolgozza fel. Az Avarok gyűrüje, a Gellért, A látó és a vak, az Édua és Kun László valamint a Haláltánc után hol tart ez a vállalkozás?

– A hatodik könyv évek óta kiadásra vár. Korábban a Szépirodalmi Könyvkiadó jelentette meg ezeket a regényeket több kiadásban és nagy példányszámban. Sajnos, mióta ez a kiadó tönkrement, egyre nehezebb magyar témájú könyveket megjeleníteni. A történelmi regény stabil olvasóközönsége – főként nyugdíjasok, értelmiségiek, diákok –, amely ezeket a könyveket ma is megvenné, elszegényedett. A mai könyvárak mellett nem lehet ezt a réteget elérni. Megnehezíti a megjelentetést a kiadói fluktuáció is, valamint az, hogy kis példányszámban ráfizetések ezek a könyvek. Nem szívesen kérném egyik kiadótól sem, hogy fizessen rá egy-két milliót. Annak sincs értelme, hogy a százazres példányszámok után kiadják ezer példányban, hiszen akkor meg is jelent, meg nem is.

– Melyik korszakról szól ez a kötet?

– A címe: Kapisztrán és Hunyadi. A nándorfehérvári győzelemben tetőzik a történet. Tulajdonképpen mindkét nagy történelmi személyiség ott végzi be a pályafutását. Hunyadi János köztisztelőben álló történelmi alak ugyan, de meglepő módon az irodalom által nem túlságosan gyakran megmutatott figura. Kapisztránnak pedig rendkívül izgalmas az előélete, ezért érdemes róla regényt írni. Szörényi Leventét most próbálom rávenni, hogy legközelebb Hunyadiáról készítsünk darabot.

– Hogyan választja ki történelmi regényei főszereplőit?

– Minden századról egy-egy regényt szeretnék írni. Mindegyik századból azt az epizódot kell kiválasztanom, ami a legkevésbé ismert, vagy nem úgy van feldolgozva, ahogyan én gondolom. Ha a XX. századhoz eljutok, 1956 lesz az a történelmi pillanat, amelyről – úgy gondolom – nem született még jelentős történelmi regény. Még ma, 40 év múltán is túl közeli és túl politikai töltésű ez a korszak. Remélem, amikor eljutok odáig, addigra történelmi távlatba kerül ez az eseménysor, kihálnak a közvetlenül érintett szereplők. Körülbelül olyan helyzet alakul ki, mintha 1848-ról 1910-ben készülné egy regény.

– Mi a módszere, milyen felkészülés, kutatómunka előzi meg az írást?

– Mindig előre dolgozom, folyamatosan foglalkozom azokkal a korszakokkal, amelyekről írni fogok. Amikorra elkezdem írni a regényt, már összeáll a kép. Nem töreksem tudományos szempontból is tökéletes történelmi hűségre, inkább úgy próbá-

lok dolgozni, mint a régész, amikor egy maradványból megpróbálja rekonstruálni a teljes csontvázat. A kronológián kívül tulajdonképpen nem sokat tudunk egy-egy király magánéletéről, hétköznapijairól, gondolatairól. Ezért a feladatom egyfajta belehelyezkedés, lélektani detektívmunka. Nem szeretem azt a fajta regénytípust, amely túlságosan a részletekre törekszik, és ezáltal lehet, hogy hitelesebb, de száraz és olvashatatlan. Mesteremnek a történelmi regény atyját, Walter Scott-ot tartom, aki először törekedett a történelmi hitelességre is, ugyanakkor először vette észre, hogy a múlt nem olyan, mint a jelen. Jókait pedig annyiban tekintem mesteremnek, hogy romantikus alkat vagyok, szeretem a szórakoztató, jó mesét. De talán kicsit realistább vagyok, és a XX. század már nyelvileg és ábrázolásban sem túri a Jókai-féle romantikát.

– *Mit profitálhat ma egy író abból, ha valamelyik művét felfedezi a zenés színház?*

– Harmincvalahány könyvem jelent meg eddig, de valószínűleg ettől a munkától leszek ismert. Ez egy populáris műfaj, népszerű szerzőkkel dolgoztam együtt. Volt ennek előzménye is, a Szörényi–Bródy párossal már korábban is volt egy közös munkánk, én írtam meg az István, a király filmváltozatának a forgatókönyvét. Az egy óriási költségvetésű film lett volna, de végül nem volt rá pénz. Nagy élvezettel csináltam ezt a munkát, szinte nincs olyan műfaj, amelyben már ne tevékenykedtem volna. Nincs bennem sznobizmus, már képregényszövegeket is írtam. A kiátkozott azért is rendkívül szimpatikus számomra, mert az eddigi rockoperáknak nem volt prózai szövegük. Most figyelem a közönséget a Dóm téren, kicsit úgy működött a produkció, mint a jó értelemben vett népművelő színház. Az a publikum, amely megszokta, hogy csak a nagy látvány- és hanghatásokra ül be, kénytelen volt eltűnődni a történeten is.

– *A címszerepet alakító Tóth Sándor azt nyilatkozta, szerinte Kun László egy antihős. Egyetért ezzel a minősítéssel?*

– Abban a tekintetben igen, hogy hős szeretett volna lenni, és nagy király, de különböző okok miatt nem sikerült neki. De abban az értelemben, ahogyan az irodalomtörténészek szokták használni a fogalmat, nem nevezném antihősnek, hiszen ez a darab nem egy deheroizáló munka, hanem éppen ellenkezőleg. Valószínűleg IV. László király a valóságban nem lehetett olyan rokonszenves, olyan esendő és szerencsétlen ember, amilyenek ebben a darabban ábrázoljuk. Előfordulhat, hogy A kiátkozott hatására a magyar közvéleményben jobb kép fog kialakulni Kun Lászlóról, mint amilyet megérdemel. Shakespeare III. Richárdja miatt minden művelt embernek sommás elítélő véleménye van III. Richárdról. Pedig az angol történészek szerint III. Richárd az egyik legjobb uralkodó lehetett, aki talán csak roppant erélyes volt. Akárcsak a mi Szent Istvánunk, akiről elég nagy illetlenség lenne emiatt egyoldalú képet festeni. Shakespeare azzal, hogy a York-házból származó Richárdból szörnyeteg gonosztevőt formált, valószínűleg udvarolni akart a Tudor-házi uralkodónak, Erzsébet királynőnek, azaz egy nagy drámaíró meghamisította a történelmet.

A zeneszerző: SZÖRÉNYI LEVENTE

– *Honnét ered érdeklődése a történelem iránt?*

– Gyerekkoromban riasztott a történelem. Rossz pedagógia volt, hogy történelemoktatás címén folyton pontos évszámokat követeltek tőlünk. Emlékszem azonban egy pillanatra, ami érzelmileg kimozdított ebből az állapotból. A gimnáziumban a Tanácsköztársaságról volt szó az egyik történelemórán, amikor a tanárunk egyszercsak

kifakadt, rácsapta a könyvét az asztalra, és felkiáltott: én ezt a sok hazugságot nem tanítom. A diák persze meglepett örömmel fogadja az ilyen váratlan fordulatokat. Attól fogva kicsit kritikusabban kezdtem szemlélni azokat a dolgokat, amelyeket megpróbáltak egyetlen létező igazsággént elémteni. Természetesen családi indítatásom is közrejátszott abban, hogy érdekelni kezdett a történelem. Édesapám és baráti köre nagyon sokat foglalkozott a magyar régmúlttal. Izgatta őket, hogyan jutottunk idáig. Szegény apám már nem él, talán jobb is, hogy nem láthatja a mai világot. Nem hiszem, hogy ilyennek képzelt volna egy rendszerváltást.

– *Miért épp a tartományúri hatalom és a feudális anarchia kialakulásának korából választott egy történetet új darabjához?*

– Amikor a világban bemutatták a Jézus Krisztus Szupersztárt, akkor vetődött fel alkotói műhelyünkben, hogy mi is tudnánk ilyen csinálni. Hamar rájöttünk, nem is olyan egyszerű dolog ez, sokkal nagyobb szakmai felkészültség szükséges hozzá. Akkor a hazai történelmi helyzet sem volt alkalmas arra, hogy előjyjünk ezekkel a darabokkal. Mindjárt a kezdetek kezdetén, már 1971 táján két témakör érdekelt: Attila és Szent István kora. Már az *Atilla, Isten kardja* 1993-as bemutatója előtt dédelgettem az elképzelésemet a IV. László-darabról. Olvastam Szentmihályi Szabó Péter 1986-ban megjelent történelmi regényét, az Édua és Kun Lászlót. Rendkívül izgalmasnak és nagyon sok tanulságot felmutató történelmi korszaknak találtam ezt az időszakot. Kun László udvari papja és nevelője, Kézai Simon állította össze a hun-magyar történetet, ebben a darabban lehetőséget éreztem arra, hogy az attilai hagyományról is szóljunk, és megjelenhessen Szent István szelleme, ugyanis ebben a keretben látom a magyar történelem kvintesszenciáját.

– *Milyen zenei forrásokból merített a komponáláskor?*

– Nem szeretek sablonokban gondolkodni, mindig igyekszem valami újszerűt megtalálni, azonban jó néhány sikeres színpadi mű után, már pontosan tudja a szerző, hogy milyen zenével mit akar kifejezni. Ennek megvannak a sajátos belső törvényszerűségei. A kiátkozottban is megjelenik a magyar fülnek rendkívül rokonszenves közép-ázsiai dallamvilág. Ha Szent István kora utáni témát dolgozok fel, akkor mindig építetek az erdélyi magyar népdalokra emlékeztető motívumokra is, természetesen korszerű, mai hangzásba ágyazva. Ugyanígy az egyházat a gregorián jellegű zenével igyekeztem megjeleníteni. Sohasem az a célom, hogy gregorián zenét, vagy népzene-t írjak, hiszen mindig új minőség megteremtésére törekszem, és mindig a színpadi helyzetnek megfelelő drámai töltésű muzsikát szeretnék komponálni.

– *Valamennyi új darabjára kissé árnyékot vet az István, a király, amelynek hatalmas sikerét nehéz felülmúlni...*

– Ha az ember ebből indulna ki, akkor a közönség járna a legrosszabbul, mert akkor nem születnének új darabok. Az István, a király speciális történelmi helyzetben született. Előszéle volt a változásoknak. A zenében és a szövegben sok olyan dolgot mondtunk ki, amiről az emberek nem is hitték, hogy beszélni lehet.

– *Emiatt az István, a királyt sokan a rendszerváltást előkészítő folyamat egyik lépcsőfokaként értékelik...*

– A folyamatot talán elősegítette, de nem voltak, és ma sincsenek illúzióim, nem hiszem, hogy egy-egy ilyen darabbal meg tudjuk változtatni a világot. Ma sokkal inkább az ököljog dönti el a dolgokat. Legfeljebb abban bízhatunk, hogy nem romlanak

nagyon gyorsan a magyar közállapotok, amíg sokan vannak, akik bejönnek ezekre a darabokra, amelyek lelki, szellemi épülésre szolgálhatnak, és segíthetnek abban, hogy fékeződjék az erkölcsi szint süllyedése.

- *A kiátkozottal trilógia lett a magyar történelmet feldolgozó zenés darabjaiból. Lesz folytatás?*

- Az élet rövid, ezért nagyon okosan végig kell gondolni, hogy az ember mibe fogjon. 2000-re szeretnénk megcsinálni az István, a király folytatását, második részét, amely a koronázást követő, és egészen István haláláig terjedő időszakról szólna. Izgalmas kérdések merülnek fel ebben a korszakban is, hiszen Imre herceg halála után idegenek szemet vetnek a magyar trónra.

- *Darabjaiban mindig fellelhetőek mának szóló üzenetek...*

- Nem az a célom, hogy régi történeteket illusztráljak, de az se jó, ha megerősokolja az ember a történelmet, és minden áron üzeni akar valamit. Amikor A kiátkozotton kezdtünk gondolkodni, még egészen más helyzet volt, Kádár uralma alatt éltünk. Érdekes most megnézni a darabot, döbbenetesen aktuális lett, pedig nem ez volt a célunk.

- *A utóbbi években nyíltan vállalt politikai nézetei miatt sokat támadták. Kell egy művésznek politizálnia?*

- Ez egy kétfenekű dob. Nem értek egyet azzal, ha valaki vindikálja magának a jogot arra, hogy nála legyen a dob, és mindig csak az egyik felét üsse. Hadd üssem én a másik felét! Úgy gondolom, nagyon veszélyes irányba megy az ország, ennek a folyamatnak a kezdete legalább a trianoni békeszerződésig nyúlik vissza. A Kárpát-medence igen értékes területe Európának, nem véletlen, hogy mindig küzdelem folyt a megszerzéséért, mindig átjáróházzá akarták gyúrni. Sokkal értékesebb ennek a népnek a történelme és a kulturális hagyatéka, semhogy közömbössé, érdektelenné, időnként nevetségessé váljék; majd amikor az átjáróházas állapot létrejön, akkor az aktuális uralkodó osztály – amely már nem történelmi, hanem bankközi alapon működik – anyagi eszközökkel felfrissíti magának ezt, hogy legitimációja biztosítást nyerjen. Azonban ekkor már nem szervesen, saját gyökereiből, éltető erejéből fog működni ez a hagyatéka, hanem csak mint egy mozaik, vagy egy kaleidoszkóp. Remélem, ez a tendencia még időben átfordul. Egy művésznek nem szükségszerű politizálnia, de nem szabad megalkuvónak sem lennie, abban kell bíznia, és tennie is érte, hogy kialakuljon az az út, amelyen tovább lehet menni.

A szövegíró: BRÓDY JÁNOS

- *Mi ragadta meg ebben a történetben?*

- A kiátkozott sztorija érdekes, bár azt gondolom, nem túlságosan jelentős, és nem a magyar történelem fényes lapjain írták IV. (Kun) László történetét. Ő az egyetlen olyan királyunk, akit a római keresztény egyház kiátkozott. Nagyon fiatalon került a trónra, és fiatalon ölték meg saját hívei. Lényegében vele ér véget az Árpád-házi királyok korszaka. Mint minden korszakváltás, ez is rendkívül ellentmondásos, zűrzavaros időszak volt. IV. László meglehetősen irracionális, nehezen követhető személyiség lehetett, feltételezésünk szerint egy kora és körülményei által fogvatartott, és saját elképzeléseit megvalósítani nem tudó hős volt, aki azonban maga is tehetett arról, hogy nem tudott úrrá lenni a helyzeten. Kun László sorsa és története számomra példa

és intő jel arra, hogy mik azok a jelenségek, milyenek azok a személyiségek, amelyek elkerülhetetlenül tragédiához vezetnek. A darab alapötlete Szörényi Levente szívügye, én csak remélem, hogy a közönség visszaigazolja a Levente számára intuíciónként jelentkező fellángolást.

- Nagy publicitást kapott ez a produkció azért is, mert sokan a nagy szerzőpáros kibékülésének gyümölcsét látták benne...

- Inkább úgy fogalmaznék, alkalom arra, hogy a kettőnk között kialakult feszültségeket csökkenthessük. Ha másként is szemléljük a világot, ez nem lehet akadály annak, hogy két tehetséges ember együttműködjön. A darab témája is olyan, ami összehoz bennünket. Hiszen ha értelmezni akarja valaki, akkor attól függően eltérő tanulságokat szűrhet le belőle, hogy milyen szemlélettel közelíti meg. Mivel sokféleképp magyarázható, alkalmas volt arra, hogy mindketten saját egyéniségünk lenyomatát adjuk általa.

- Az ön számára milyen tanulságok szűrhetők le?

- Tragikus az a helyzet, ami ebben a darabban felvázolódik. Mindenképp el kell kerülni, hogy egy ilyen helyzet kialakuljon. László király magát Attila örökösének tekintti, ami történetileg nem kellőképpen igazolt, de érzelmileg mindenkinek szíve joga a választás. A krónikás, Kézai Simon ezt a hitet tovább erősítette benne. Olyan érzelmeket támasztott magában, amelyek nagyra törőek, de sikertelenek és tragikus végkifejletűek voltak. Ma is sokan vannak, akik Attila utódjának tekintik magukat, és nem veszik észre, hogy az ebből származó érzelmek milyen tragédiákhoz vezethetnek.

- Számolt azzal, hogy A kiátkozottat mindenki az István, a királlyal méri majd össze?

- Nem törődtem ezzel, és könnyű kivédenem az összehasonlítást. A kiátkozott a szerkezetében sem hasonló darab, én pusztán a dalok szövegírója vagyok, nem vállalhatom olyan mértékben az egész művet, mint az István, a királyt. A darab irodalmi alapja Szentmihályi Szabó Péter drámája, sok benne a prózai rész, ez nem egy rockopera, hanem egy zenés történelmi játék.

- Az István, a királyban sokan a rendszerváltás előszelét látták...

- Nem attól kel fel a Nap, hogy kukorékol a kakas. Az István, a királyban alkalmas időben sikerült egy generáció érzését és élettapasztalatát összefoglalni. A magunkét is, akik akkor alkotóképességünk teljében voltunk. Sokféle összetevő kedvezően segítette egymást, így sikerült elérni azt a hihetetlenül nagy hatást, ami csupán egy művészi produkciónak ritkán adatik meg. Egy nagy találkozás volt.

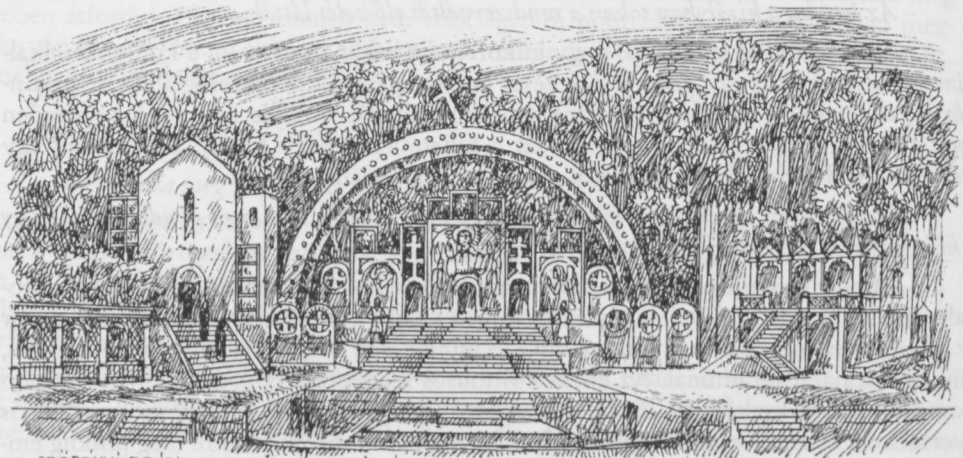
- Dalszövegeit sokan zene nélkül is érvényesnek tartják, soha nem gondolt arra, hogy a költészettel is megpróbálkozzék?

- Mindig szövegírónak tartottam magam, akinek az a mestersége, hogy zenére fogalmaz meg gondolatokat. Ha a szövegeimben valaki költészetet vél felfedezni, akkor az ellen természetesen nem tiltakozom, de mindig van valami dallam, valami ritmus, ami együtt hat a soraimmal. Az énekelt ritmusos szövegeket tartom az egyik legősibb kommunikációs eszköznek. Ezek segítségével tanulják meg a nyelvet az egészen kis gyermekek, és amikor már nagyon idősek lesznek az emberek, ezekre még mindig emlékeznek.

- *A rendszerváltás éveiben aktív politikai szerepet vállalt. Ma is úgy gondolja, hogy egy művésznak bele kell folynia a politikába?*

- Vannak olyan korszakok amikor kell, vannak olyanok, amikor nem. Az 1990-es választások idején, amikor szinte a semmiből jöttek létre az új pártok, az új értékorientációk, akkor minden népszerű művésznak szinte kötelessége volt, hogy segítse a tájékozódást. A kezdeti nyilvános politikai orientáció vállalása nem jelent folyamatos és állandó jelenléte a politikai életben. Miután kialakult a politikai intézmények struktúrája, a művészeknek már nem feladatuk, hogy beleártsák magukat a napi politikába. A művész egy olyan ember, aki megszerezte magának azt a lehetőséget, hogy nyilvánosan elmondhassa véleményét. Azt is várják tőle, hogy mindig saját, jól átgondolt, szubjektív elképzeléseit adja a világról, függetlenül attól, hogy az épp a politikához illeszkedik-e vagy sem. Mindazok, akiknek ez a nyilvánosság személyesen nem adatott meg, a hasonló gondolkodásaikkal összefogva választanak maguknak egy képviselőt, akinek az a dolga, hogy a számára megbízást adók véleményét képviselje. Egy művész nem fogad el ilyen megbízást. Vagy ha elfogad, akkor nem jó művész. Ha pedig elfogadja a megbízást, közben pedig a saját véleményét mondja, akkor rossz politikus.

Hollósi Zolt

SZÖRENYI-BRÓDY-KOLTAY · ISVÁN A KIRÁLY · MARGITSZIGET · 1995 · VARGA MÁTYÁS